

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

© Барановський Б.І., 2004

Проаналізовано сучасне нормативне та методичне забезпечення процесів електронного документообігу, а також розроблено рекомендації стосовно забезпечення юридичної правочинності носіїв інформації в електронній формі. Розглянуто можливості та доцільність впровадження систем автоматизованого документування на підприємствах України.

It was carried out modern normative and methodical service of electronic documents circulation. Also it was developed recommendation about authority in law of information carriers in electronic form. It was confederated the opportunities and expediency of automatized documents system introduction on Ukrainian enterprises.

Постановка проблеми. Перехід до ринкового способу господарювання та загострення конкуренції господарюючих суб'єктів в сучасних умовах спричинили до необхідності перегляду методики управління підприємствами. Дедалі важливішого значення в управлінській системі набуває оперативність та достовірність інформації як базова передумова прийняття адекватних рішень.

Впродовж останнього десятиліття відбувся стрімкий розвиток комп'ютерної техніки та засобів цифрових комунікацій, що сприяло широкому використанню підприємствами інформації в електронній формі. Проте важливим проблемним аспектом залишається можливість забезпечення юридичної правочинності даних, які функціонують в комп'ютерних системах.

Аналіз останніх досліджень і результатів. В науковій літературі проблемні аспекти впровадження систем електронного документообігу висвітлено недостатньо, що пов'язано з відсутністю до 2004 року затвердженої законодавчої бази функціонування документів в електронному вигляді. В роботах науковців розглядаються переважно лише теоретичні основи автоматизованого документування [1, с. 142–149; 2, с. 3–5; 3].

Прийняття у 2003 році законів України “Про електронні документи та електронний документообіг” [4] та “Про електронний цифровий підпис” [5] сприяло можливості впровадження комплексних систем електронного документообігу. Проте теоретичні та практичні аспекти реалізації такого впровадження потребують подальшої розробки.

Постановка задач. Провести аналіз сучасного нормативного та методичного забезпечення процесів електронного документообігу, а також розробити рекомендації стосовно забезпечення юридичної правочинності носіїв інформації в електронній формі. Розглянути можливості та доцільність впровадження систем автоматизованого документування на підприємствах України.

Результати проведених досліджень свідчать про те, що на багатьох підприємствах України комплексно або частково впроваджено автоматизовані облікові системи, які дають змогу формувати фінансову, управлінську та податкову звітність. Варіанти руху потоків первинного накопичення інформації про господарські процеси в таких системах показано на рис. 1. Проте в процесі внесення первинних даних поширені численні фальсифікації, оскільки забезпечити юридичну відповідальність осіб, які займаються обробкою документації, надзвичайно складно.

Рис. 1. Варіанти руху інформаційних потоків часткової автоматизації первинної реєстрації господарських операцій поширені на підприємствах України

Проведений аналіз нещодавно прийнятих нормативних актів [4; 5] дав змогу розробити схему взаємодії суб'єктів юридичного забезпечення процесів електронного документообігу, показану на рис. 2.

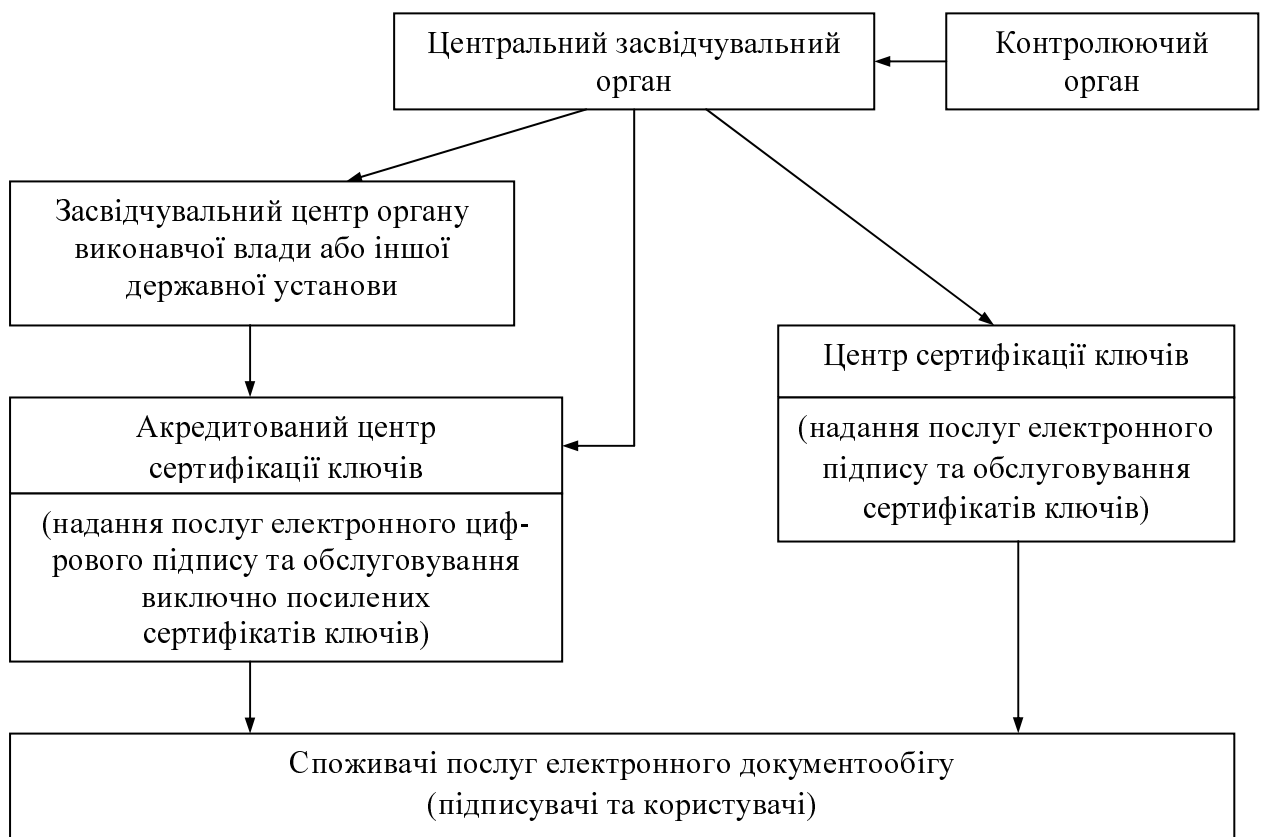

Рис. 2. Схема взаємодії суб'єктів юридичного забезпечення електронного документообігу

Безпосередніми учасниками правових відносин у сфері юридичного забезпечення електронного документообігу виступають: підписувач; користувач; центр сертифікації ключів; акредитований центр сертифікації ключів; центральний засвідчувальний орган; засвідчувальний центр органу виконавчої влади або іншого державного органу; контролюючий орган.

Центр сертифікації ключів організовується у формі юридичної або фізичної особи, яка задекларувала власний відкритий ключ у центральному засвідчувальному органі або засвідчувальному центрі, та надає послуги електронного цифрового підпису. Для контролю надійності та відповідності програмного та апаратного забезпечення проводиться акредитація вказаних центрів, що передбачає процедуру документального підтвердження компетентності здійснювати діяльність, пов'язану з обслуговуванням посиленних сертифікатів ключів.

Підписи осіб, відповідальних за складання первинних документів в електронній формі засвідчуються внесенням пароля або іншим способом авторизації, що дає змогу однозначно ідентифікувати особу, яка підписала документ. Інформаційний носій в електронній формі повинен містити код особи, відповідальної за правильність складання документа. Належність коду конкретній особі реєструється організацією-створювачем документа на комп'ютерному носії, а також забезпечуються технічні, програмні засоби та організаційні умови, що виключають можливість користування чужими кодами.

Затвердження регламентних основ електронного документування – позитивна передумова впровадження автоматизованих його систем. Проте для забезпечення можливості ефективного комплексного застосування електронних документів необхідна подальша розробка та вдосконалення нормативного регулювання. Зокрема, Кабінету Міністрів України необхідно привести нормативно-правові акти у відповідність до вимог Закону України „Про електронний цифровий підпис”, а також розробити та внести на розгляд Верховної Ради України програму заходів з впровадження електронного документообігу, яка передбачатиме:

- методичні рекомендації відносно впровадження електронних носіїв інформації;
- затвердження положення про центральний засвідчувальний орган;
- порядок акредитації та вимоги, яким повинен відповідати акредитований центр сертифікації ключів;
- розробку програмного забезпечення формування і контролю електронного цифрового підпису;
- обґрунтування вимог до надійних засобів електронного цифрового підпису та порядку видачі сертифікатів відповідності;
- визначення відповідальності суб'єктів електронного документообігу.

Крім того, прогресивним заходом оптимізації електронного документування буде розробка нормативного та апаратного забезпечення використання біометричних технологій, які полягають в ідентифікації людини за рисами, притаманними їй як біологічному об'єкту. Ця технологія реалізується через аналіз біометричних параметрів руху руки особи, що підписує документ. Підпис проставляється ручкою на стандартному пристрої-планшеті (дігітайзері), а програма зчитує параметри руху ручки, однозначно ідентифікуючи особу, що відповідно попереджає можливість коригування реквізитів документа після його підписання.

До прийняття та затвердження програми впровадження автоматизованих первинних носіїв реальною залишається можливість застосування електронних документів на договірній основі. Зокрема поширене їх використання у відносинах з розрахункового обслуговування клієнтів банками. В процесі створення інформаційних систем обміну, окрім договору про розрахунково-касове обслуговування, укладається додаткова угода про надання наведених послуг, яка повинна містити перелік електронних документів, що створюють для сторін правові наслідки, вимоги щодо їх реквізитів, порядок формування, застосування та анулювання електронних підписів, а також відповідальність сторін щодо використання систем обробки і передачі інформації.

Питання доцільності впровадження систем електронного документообігу необхідно розглядати в аспекті класифікації носіїв інформації за ознакою формування правовідносин

підприємства (міжгосподарські та внутрішньогосподарські), оскільки характер їх розподілу передбачає певні юридичні, організаційні та економічні особливості використання.

Застосування електронних документів для співпраці між сторонніми суб'єктами господарювання виправдане за наявності постійних і насичених господарських взаємозв'язків (наприклад, взаємовідносини між друкарнею і видавництвом, виробником і комерційним представництвом). При непостійних відносинах між суб'єктами доцільніше використовувати документи в паперовому вигляді, які відзначаються багатьма юридичними та економічними перевагами.

Стосовно впровадження електронної системи документообігу у внутрішньогосподарських правовідносинах, то її застосування доцільне переважно на великих підприємствах, оскільки в них відбувається виконання великої кількості операцій та відповідно насиченого руху інформаційних потоків, які необхідно забезпечувати належним юридичним змістом, що унеможливить поширення численних фальсифікацій. Відповідно витрати на розробку систем електронного документообігу приносять позитивний економічний ефект.

Для надання правочинності електронним первинним носіям підприємству необхідно провести ряд юридичних, організаційних і технічних заходів, зокрема:

1. Забезпечити наявність комп'ютерної техніки та засобів цифрових комунікацій.
2. Розробити та впровадити відповідне програмне забезпечення, яке передбачатиме здійснення електронного документообігу з використанням електронних підписів.
3. Утворити підрозділ, який здійснюватиме генерування, блокування, скасування електронних підписів.
4. Розробити і затвердити інструкцію про застосування електронного документообігу, яка визначатиме коло суб'єктів електронного підпису з відповідними правами і відповідальністю.
5. Укласти з відповідальними особами додаткові угоди, які б забезпечували правочинність електронних документів.

Висновки. Отже, затвердження нормативної основи електронного документообігу – позитивна передумова застосування первинних носіїв інформації в електронній формі. Проте для широкого впровадження вказаних систем необхідне подальше вдосконалення нормативної та методичної бази згідно з запропонованими рекомендаціями.

1. Бутинець Ф.Ф., Івахненко С.В., Давидюк Т.В., Шахрайчук Т.В. *Інформаційні системи бухгалтерського обліку: Підручник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця; 2-е вид., перероб. і доп.* – Житомир, 2002. 2. Білуха М. *Електронні документи у бухгалтерському обліку / Бухгалтерський облік і аудит.* – 2003. – № 5. 3. Курбацький А.Н. *Автоматизація обробки документів.* – Мінск, 1999. 4. Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг” № 851-IV від 22 травня 2003 року / *Відомості Верховної Ради (ВВР).* – 2003. – № 36. – С. 275. 5. Закон України “Про електронний цифровий підпис” № 852-IV від 22 травня 2003 року / *Відомості Верховної Ради (ВВР).* – 2003. – № 36, – С. 276.